Drago Jančar

A LÁSKA SAMOTNÁ

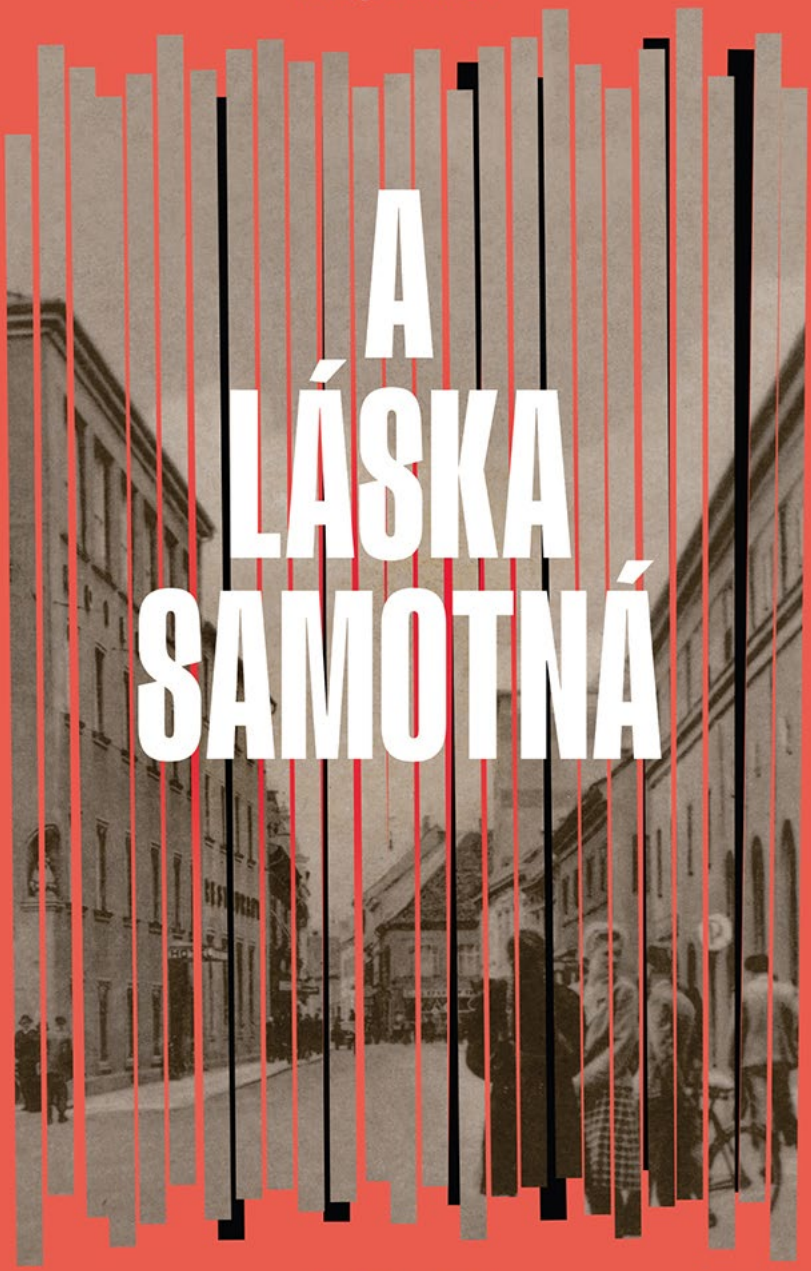

KNIHA ZLIN

A láska samotná

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

KNIHA ZLIN

Drago Jančar
A láska samotná – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Drago Jančar

A LÁSKA SAMOTNÁ

Kniha vychází s podporou Veřejné knižní agentury
Slovinské republiky a Evropského fondu pro regionální rozvoj.

The translation was supported by the Slovenian Book Agency
and the European Union under the European Regional
Development Fund.

Drago Jančar

A LÁSKA SAMOTNÁ

Přeložil Aleš Kozár

KNIHA ZLIN

ČÁST PRVNÍ

DÍVKA Z FOTOGRAFIE

1

Na fotografii vytvořené neznámým fotografem stojí dvě štíhlé dívky: první v kostkované sukni, lehkém svetříku a tmavých punčochách, druhá v elegantním černém kabátě a s pečlivě spletenými copy, které jí splývají až na záda. Tahle punčochy nemá, zjevně je ještě cítit poslední závan teplého léta, možná první zářijové dny. Dopolední výjev s měšťany, kteří pospíchají po své práci, žena s aktovkou, někteří jen zbůhdarma postávají. Tady je muž s bicyklem, který s někým rozmlouvá, nejspíš o počasí, kdosi další potahuje z cigarety a kouř vyfukuje vstříc poklidnému božímu dni. Pozorné oko si všimne, že s nápisem na velké budově se cosi stalo: HOTEL OREL se změnil na HOTEL ADLER; drobná úprava, praktický majitel nechal vyrobit jen dvě nová písmena, A a D, slovo RESTAURACE změnil na RESTAURANT. V pravém dolním rohu se zády k fotografovi ubírá člověk v uniformě. V černých holínkách, šedém vojenském kabátě, s pistolí za opaskem. Idylický obraz klidného dopoledne na počátku podzimu na jedné mariborské ulici se pojednou změní v okamžik neviditelného napětí: odkud přichází, kam kráčí muž v uniformě, která je skoro jistě uniformou příslušníka jednotek *Schutzstaffel*, neznámý esesák přichází z okraje fotografie a míří do její hloubi. Jen v první chvíli je neznámý, už v té další se blonďaté děvče v kostkované sukni a černých punčochách za mužem v uniformě ohlédne a své přítelkyni řekne:

– Nevypadá tenhle tak trochu jako Ludek?

Její přítelkyně s copy ještě v posledním okamžiku zachytí profil německého důstojníka, který je míjel.

– Mám dojem, že by to mohl být on, řekne. Vypadá trochu dospělejší, poznamená s úsměvem.

Ale když zahlédne tvář své přítelkyně, rychle zvážní.

Tvář dívky v kostkované sukni a černých punčochách vypadá sklíčeně, něco ji trápí, možná že o tom, co ji tíží, právě vyprávěla přítelkyni, najednou jí cosi bleskne hlavou.

– Je to on, řekne. Znám ho.

Nějakou dobu se za ním dívají.

– Myslíš, že bych mu mohla říct? zeptá se ustaraným, téměř rozechvělým hlasem dívka v kostkované sukni.

– Já bych mu na tvém místě řekla, povzbudivě přikyvuje přítelkyně s copy a pokrčí rameny: Za to nic nedáš.

Dívka v kostkované sukni nervózně přešlápne z nohy na nohu.

– Poprosím otce, ať si s ním promluví, on ho dobře zná.

A po chvilce dodala:

– Jen jestli bude chtít.

– Sonjo! zvolá přítelkyně a potutelně se pousměje: Já si myslím, že by spíš zabralo, kdybys mu řekla ty.

Ten úsměv je zbytečný, není potřeba, Sonje, která nervózně mačká v rukou kabelku, není do smíchu, ani na úsměvy nemá náladu, i když se co nevidět bude muset usmát; jestli s tím mužem bude chtít mluvit, bude se muset tvářit vlídně.

Muž v uniformě teď už dokráčel svou energickou chůzí daleko do hloubi fotografie, tam na konec ulice, která se nyní jmenuje Burggasse.

– Co se má stát, to se stane, prohlásí pojednou plavovlasé děvče v kostkované sukni, pevněji sevře kabelku a rozběhne se za důstojníkem. Kdyby jen šla, byť jakkoli rychle, nedohnala by ho. Běží.

2

Vidím ji, jak běží po chodníku kolem oken kavárny Astoria za mužem v uniformě, po Slovinské, před lety to byla ještě Slovinská, Slovinská ulice, před ještě více lety, kdy tu bylo Rakousko, to byla Windischstrasse, teď je to Burggasse, běží za německým důstojníkem, je mu pořád blíž. Na okamžik ho ztratí z očí, důstojník zabočí nahoru po Tyršově, ještě před několika lety to byla Tyršova, teď je to Herrengasse. Dívka v kostkované sukni, Sonja, se na rohu zastaví, nabere dech a dívá se za ním. Vypadá to, že si to rozmyslela, nedokáže to. Ale musí, jakási naděje jí říká, že to musí udělat. Chvilku nato se rozhodne a vykročí ulicí vzhůru. Brzy už jde skoro vedle něho, snaží se rovnoměrně dýchat, nechce, aby ji viděl tak zadýchanou, chce, aby to vypadalo, jako by zamýšlela jít do parku, na procházku, nebo jako by šla něco vyřizovat týmž směrem. Jde téměř zároveň, pár kroků za ním, možná se zase nemůže rozhodnout, jestli ho má oslovit, možná si netroufá, srdce jí nejspíš buší jako o závod. Potom ho spěšnými kroky předejde, ohlédne se za ním a jako by si ho právě všimla, řekne:

– To jsi ty, Ludeku?

Důstojník se na ni podívá.

– Nepamatuješ si na mě? usměje se dívka v kostkované sukni, musí se usmát.

Muž se zastaví, přeměří si ji pohledem, zdá se, že ji nezná.

– Copak mě nepoznáváš? řekne dívka a pevněji přitiskne kabelku k hrudi. To jsem já, Sonja.

– Co chcete? odsekne nepříjemným, úsečným tónem německy důstojník a provrtá ji pohledem, v němž je určitě špetka zvědavosti, možná mu také připadá povědomá.

I Sonja umí německy, němčina pro ni není těžká, naučila se ji na gymnáziu, ve městě se teď beztak mluví jenom německy, proto je trochu na rozpacích, protože promluvila slovinsky. A to s vojákem v německé uniformě, s důstojníkem, kterého chce o něco požádat. Rozhovor by mohl ihned skončit, vlastně ještě dřív, než by začal, přestože i Ludek umí slovinsky, Sonja to dobře ví, před nějakými patnácti lety, tehdy byla ještě děvčátko, mluvil slovinsky.

– Nahoře na Pohorje jsme spolu lyžovali, chvatně ze sebe vypravila Sonja německy, měl jste modrý svetr, začne mu vykat, jeho pohled je takový, jeho hlas je takový, že mu nemůže říct: ty, Ludeku.

– Měl jste modrý svetr, chvatně a zadýchaně pokračuje a usmívá se, takový s bílou čárou napříč… znal jste se s mým otcem, jmenuje se Anton, Anton Belak… určitě si vzpomínáte… jednou jsme byli společně lyžovat, zvedl jste mě, když jsem spadla do sněhu, byla jsem celá mokrá… mokrý sníh.

Všechno to vychrlí jedním dechem a s očekáváním na něj pohlédne.

Důstojník si začne matně vzpomínat, se jménem dívčina otce se mu začne cosi vybavovat, ale vypadá to, že vědět nechce, tehdy mu skutečně říkali Ludek, teď je Ludwig, vždycky byl Ludwig, jen mu říkali tou trapnou slovanskou zpotvořeninou.

Pozoruje ji, pojednou se zasměje.

– Skutečně jsme byli lyžovat tam nahoře, ano, skutečně.

– A já jsem spadla do sněhu.

– Spadla jste do sněhu?

– A vy jste mi pomohl vstát. Byla jsem celá mokrá, ztratila jsem jednu hůlku.

– Tak hůlku?

– Lyžařskou hůlku, hledali jsme ji ve sněhu.

Ludwig se podívá na hodinky.

– A otec? zeptá se. Co je s otcem?

Nevyčká na odpověď, pospíchá, vykonává v tomhle městě odpovědnou práci, nemůže donekonečna postávat na mariborské ulici a klábosit s děvčetem, které kdysi možná sbíral mokré ze sněhu, možná i její lyžařskou hůlku, podívá se na hodinky a řekne, že práce čeká. Ale také ho napadne, že to děvče už je žena, s radostí by ji zase zvedal ze sněhu.

– A co po práci? řekne Sonja a cítí, že jí ruměnec zalil tváře. Možná by spolu mohli po práci zajít na čaj? Do kavárny?

Podívá se na ni udiveně a také trochu nedůvěřivě. Povaha jeho práce už je taková, že při podobném návrhu se ihned stane poněkud nedůvěřivým.

– Stalo se něco s otcem? zeptá se přímo, protože tuší, že za tím čajem vězí nějaký problém, o němž chce dívka mluvit.

– S otcem ne, špitne Sonja.

– Jestli je to něco úředního, stavte se za mnou v kanceláři, řekne Ludwig, vlídně pokývne a jde dál svou cestou.

Sonja zmlkne a dívá se do země. Kabelku svírá takovou silou, že má kůži na kloubech úplně bílou. Mohla by jít za ním, mohla by říct, že půjdou kus cesty společně. Ale nemůže, nedokáže to, udělala, co mohla. Zastaví se a dívá se za ním.

– Jenom jeden čaj, zavolá, sama neví, odkud vzala sílu snést to ponížení. Že se německého důstojníka na ulici doprošuje o schůzku. I když je to jenom Ludek, lyžař Ludek z jejího dětství. Musí snášet výmluvné pohledy kolemjdoucích a snáší také jeho soucitný úsměv, když zastaví svou energickou chůzi, otočí se k ní a řekne:

– Tak dobře. Zítra odpoledne mám volno. V pět v Theresienhofu. A nejsem žádný Ludek. Jmenuju se Ludwig.

Sonja přikývne a zůstane stát uprostřed ulice. Pohled upírá na jeho široká záda, černé holínky, ráznou chůzi Ludwiga Mischkolniga, který kráčí ve svých holínkách a v uniformě SS vstříc svým náročným povinnostem. Ví, kde je Theresienhof, ještě před několika lety to byla Velká kavárna, teď tam vysedávají němečtí důstojníci, dívky, jako je Sonja, tam nechodí, ale ona půjde, musí jít.

3

– Vaše němčina, řekne Ludwig Mischkolnig, zatímco si zapaluje cigaretu. Vaše němčina je vynikající.

Teď má na sobě civilní šaty, elegantně tmavé s tenkými modrými proužky. Sonje náhle připadá podobnější tomu Ludekovi, kterého znávala.

– Proč mi vykáte, nemusíte mi vykat, známe se přece už dlouho.

Sonja s ním chce mluvit, jako by se už dlouho znali, a skutečně se znají, i když on si na ni nejspíš pamatuje jen zběžně.

– No jistě, řekne Ludwig. Když jsem tě zvedal ze sněhu tam nahoře na svazích Pohorje, to jsi byla ještě malá holčička.

– Ne zase tak malá, kolik, možná nějakých dvanáct let mi bylo. Ale na všechno si moc dobře pamatuju. Vy dospělí jste pili svařené víno, my děti jsme jedly sušenky, máma je vzala s sebou.

– Svařené víno, ano.

Do vzduchu vyfoukne buclatý obláček cigaretového kouře, který se nad jeho hlavou mění v třepotavý kroužek. Spokojeně pozoruje svůj namodralý produkt z dýmu a Sonja ho sleduje, zasmála by se, kdyby to nebylo tak vážné, možná by ale bylo dobře, aby se zasmála, jaksi nuceně se proto zahihňá.

– A jak tohle děláš? zeptá se s obdivným pohledem. Ne, jen se tak dělá, že obdivuje to vyfukování obláčků, vůbec ji to nezajímá, snaží se, aby se mu dívala do očí s obdivem, ale nemůže, jeho oči mají jakýsi zelený, chladný odstín.

– Chceš to zkusit?

– Nekouřím, řekne Sonja.

Což není pravda. Kdysi kouřila spolu se svým přítelem. Spíš z legrace, bylo zábavné vyfukovat v posteli dým do vzduchu.

– Není to těžké, zasměje se Ludwig. Takhle.

Znovu vyfoukne modravý kroužek ke stropu a sleduje, jak se ztrácí. Jako by nikam nespěchal a měl spoustu času. Spoustu, spoustu času. Sonju napadne něco divného, takže musí uhnout pohledem od té lehkomyslné hry. Ovšem: takhle vypouští obláčky ke stropu, když v kanceláři někoho vyslýchá. Položí otázku, vyfoukne kroužek směrem ke stropu, sleduje dotyčného a čeká na odpověď.

– Tvoje němčina, začne Ludwig a mírně se nakloní přes stůl směrem k ní, je tak… jak bych to řekl, elegantní. A jasná, každé slovo vyslovíš naprosto zřetelně.

– Studovala jsem medicínu ve Štýrském Hradci. Karl-Franzens-Universität.

– Ó!

Mischkolnig řekl Ó, vypadal překvapeně. Po tváři se mu roztáhl vlídný úsměv, jeho Ó vypadalo jako obláčky, jako kroužky, které vypouštěl pod strop Velké kavárny, vlastně Theresienhofu.

– Reichsuniversität, řekl. Teď se jmenuje takto, směšná rakouská jména jsme přestali používat.

Rychle přikyvovala: přestali používat. Jejímu otci připadal název Univerzita Karlova a Františkova skvělý, byl starobylý a úctyhodný.

– Ale přerušila jsem studium, řekla.

– A proč?

Nechtěla mluvit o tom, proč studium přerušila.

– Je válka.

Mischkolnig se usmál.

– Proč by lidé během války neměli studovat, univerzity fungují, továrny fungují, všechno funguje, život jde dál.

Až teď, když se k ní nakloní, vidí, že má drobné pihy pod oběma očima, na tvářích i na krku, když se pořádně podívá, vidí je i na krku. Hladký krk, elegantní němčina, elegantní děvče.

– Náš profesor němčiny, řekla chvatně, aby nemusela odpovídat na otázky o studiu a proč ho přerušila. Náš profesor na gymnáziu studoval ve Frankfurtu.

– Nejde o to, kde váš profesor studoval.

Usmál se a vysvětlil, oč jde.

– Jde o to, že vy, co jste se ten jazyk naučili, lépe chápete jeho sílu a krásu. Jak bych to řekl… jste svěží, ve výslovnosti je preciznost a svěžest. Tomu neuvěříš; když jsem jel do Štýrského Hradce, muselo to být záhy po tom lyžování, chodil jsem tam na kurz čisté němčiny. Němčiny Goetheho, němčiny Schillera. Než jsem tam odjel, pracoval jsem v tiskárně, každý den jsem pracoval s jazykem, s tištěným slovem, vím, co je jazyk, a vím, co je kultura. Jestli jsem se chtěl zbavit toho odpudivého mariborského nářečí, musel jsem něco udělat.

Zasmál se. Bylo směšné, že on, Ludwig Mischkolnig, jehož rodina odedávna žila tady na jižní hranici němectví, se učil vyslovovat slova a věty, jak je bezpochyby vyslovovali i Schiller a Goethe.

– Náš profesor vysvětloval, nerozumně podotkla Sonja, že mariborská němčina je pozůstatek jakéhosi bavorského dialektu. Vaši předkové tedy asi přišli z Bavorska.

Ludwig se přestal smát. Tohle totiž nebylo k smíchu, ani to nebylo pouze nerozumné, bylo to hloupé, doslova pitomé. Pozůstatek? Vaši předkové? A odkud přišli *vaši* předkové, v nějakých smradlavých kožešinách z ruských bažin, odtamtud se připlazili.

– Tvůj profesor je pitomec, řekl klidně. Byť by třeba stokrát studoval v Goethově městě. Pořád ještě učí na gymnáziu?

Sonja zavrtěla hlavou. Tenhle rozhovor u čaje a pod kroužky cigaretového dýmu, které se vinuly pod strop, se najednou přestal dobře vyvíjet, já husa hloupá, nepřišla jsem sem toho člověka přece provokovat.

– Myslím, že ho deportovali. Nejspíš někam do Srbska.

– Tak tam taky patří, řekl. Na hnojiště Evropy.

Sonja s pohledem upřeným před sebe usrkla několik doušků čaje. Mischkolnig ji chvíli pozorně sledoval. Když ho oslovila na ulici, začervenala se, teď její pohled uhýbá, nedokáže se mu dívat do očí, hnědé panenky jí bloudí plochou velkých oken tam přes řeku Drávu, na zelený svah na opačné straně řeky. Co má za lubem? Mischkolnig lidské pohledy dobře zná, pohledy, které lžou, pohledy, které něco skrývají, pohledy, které ztraceně bloudí prostorem, pohledy, které zoufale hledají opěrné body k záchraně, jež je v nedohlednu. V těch očích nad pihovatými tvářemi nebylo nic takového, to jsou oči mladé nevinnosti, za lubem mají jenom to, že chtějí za někoho orodovat, bude ho prosit o pomoc, brzo uvidíme, co chce.

Potom se znovu usmál, dobře to řekl, není špatný ten bonmot o tom srbském hnoji, to musí říct ještě někomu v úřadě. Nebo ještě líp, když budeme poněkud

vulgární: v tlustém střevě Evropy, jen se podívejte na mapu, tohle Srbsko, které zničilo Rakousko, je opravdu tlusté střevo.

Mlčela. Svého profesora němčiny, jemuž jeho obdiv k německému jazyku a kultuře nijak nepomohl, měla ráda. Tenhle Ludwig a ti jeho ho strčili do vlaku jako skoro všechny profesory a duchovní a mnohé další z tohohle města. Do Srbska, neměla nic proti Srbsku. A člověk, s nímž tady mluví, není tentýž Ludek jako před patnácti lety, není to člověk, od něhož si mohla cokoli slibovat. Spletla se, nejraději by vstala a odešla. Ale přednáška o jazyce dosud nebyla u konce, Mischkolnigovi se zdálo, že musí dívce ještě něco vysvětlit.

– Abys tomu rozuměla: němčina v nářečí je pořád němčina. My máme ten jazyk v krvi, chápeš? To je v organismu, koluje v krvi, deset generací přede mnou mluvilo německy, jenže potom se stane ten jazyk starým, povrchním. Přimíchají se do něj i různá cizí slova. Proto jsem si ho musel sám pro sebe očistit. Chápeš?

Sonja přikyvuje, chápe.

– Jsme starý národ, stará kultura. A vy jste mladý národ, rychle se učíte. Přinesete nám svěžest, novou krev, během jedné generace budete lepšími Němci, než jsme my.

Sonja nemá v plánu stát se lepší Němkou, její otec taky ne. Stejně podotkne: Zajímavá úvaha.

Řekne to, aby byl klid, nepřišla sem proto, aby poslouchala mudrování o jazyce a čerstvé krvi, ani kvůli tomu, aby obdivovala modravé kroužky cigaretového dýmu, které vycházejí z jeho úst. A přikyvovala. A zdvořile vracela pozdravy důstojníkům, kteří procházeli kolem stolu a uctivě zdravili *kavalíra* Ludwiga, jak

řekne postarší pán v jezdeckých kalhotách a holínkách: Kavalír Mischkolnig má dnes půvabnou společnost, klaním se; nepřišla kvůli tomu, aby ve společnosti kavalíra bez uniformy zdravila jiné návštěvníky, převážně kavalíry v uniformě, kterých byla kavárna plná.

– Jejda, úplně jsem zapomněla, lekne se. Pozdravuje tě otec.

To si vymyslela, poslední chabý pokus, jak dostat toho člověka pryč od jeho monologů o jazyce a kultuře. A hnojištích. Kdyby otec věděl, že sedí ve Velké kavárně mezi německými oficíry, nelíbilo by se mu to. Tenhle Ludek, řekl by, dokud dělal v té tiskárně, byl to celkem fajn kluk. Potom to zapíchnul, nejdřív se chytil Kulturbundu a potom pláchnul do Rakouska. Jak je možné, řekl by, říkal to často, že se z těch lidí stávaly takové svině? Možná by ho mrzelo, kdyby věděl, že sedí s Ludekem a obdivuje se obláčkům dýmu, které umí tak šikovně, jen ústy, přetvářet na kroužky.

– Ó, zvolá Ludwig spokojeně. To jsem rád. Pořád ještě dělá v nemocnici?

– Ještě pořád, přikývne Sonja. Na chirurgii.

– Tak to má dost práce, řekne a významně na ni pohlédne.

– Docela dost.

Ludwig chvíli mlčí, jako by nevěděl, jestli v rozhovoru s mladou dámou, která k němu zjevně chová obdiv, má smysl pokračovat, nebo by raději ten nechutný čaj nechal být a přešel na koňak. Rozhodne se pro koňak a mávne na číšníka, který přiběhne s bílým příručníkem přehozeným přes předloktí.

Chvíli oba mlčí, jako by si neměli už co dalšího

říct. Když je koňak na stole, Ludwig naučeným, měkkým pohybem zvedne skleničku do dlaně, zakrouží zlatavou tekutinou v ní, přičichne, ochutná.

Sonje připadá, že to umí stejně dobře, možná ještě lépe než dělat namodralé kroužky.

– Je dobrý, řekne najednou slovinsky. Co se divíš, poznamená. Myslíš, že jsem ji zapomněl?

Znovu se nakloní přes stůl a tiše, spiklenecky dodá:

– Při mé práci mi slovinština přijde velice vhod.

Sonja cítí, jak jí po zádech stéká studený pot. Při jeho *práci*. Ale zároveň cítí, že už se nemůže zabývat obláčky, jazykem a koňakem. Je tady kvůli smrtelně vážné věci. A přestože je ta věc smrtelně vážná, musí se usmívat.

– Když jsme se potkali na ulici, řekne klidně a s úsměvem, zmínila jsem se, že nejde o otce.

4

Teď se Ludwig odmlčí a probodne ji ledovým pohledem. Zapomněl, o čem si povídali na ulici, tehdy ho opravdu napadlo, že se to děvče chtělo za někoho přimluvit, zná ty věci, připadá mu, že něco takového opravdu řekla, ale zapomněl na to. Dnes si několikrát vybavil její elegantní chůzi v kostkované sukni, její milý hlas, teď myslel na to, jak elegantní a svěží je její němčina, skoro tak jako ona sama. A najednou tohle, stále znovu stejná věc, ale copak si v téhle zatracené době a zatraceném městě, ať si je to stokrát jeho město,

opravdu není možné užít klidnou chvilku, je třeba být v každém okamžiku bdělý?

– A o koho jde? řekne chladně Ludwig Mischkolnig, teď už není Ludek, už je jen policista, velice významný policista. Vždyť právě proto, že je policista, s ním Sonja mluví, právě proto za ním utíkala po ulici. To byl v uniformě, teď je v civilu. Sonja neví, že není obyčejný policista, Mischkolnig je důstojník SS. Momentálně k dispozici bezpečnostní službě SD, která v tomhle městě plní výjimečně důležité úkoly. Ani to ještě neví, ale dozví se to, totiž že policisté chodí i v civilu. Když jsou ve službě, jsou v uniformách, jsou to šedé uniformy jednotek SS, všichni, kdo jsou u bezpečnostní policie, jsou také v SS. Ale to všechno Sonja ještě neví, s velkou nadějí upře pohled na Ludeka, na mladého muže, který ji kdysi zvedal z mokrého sněhu.

– Omylem zatkli mého přítele, vytryskne z ní mocně cosi, co bylo dlouho zadržované, od té doby, kdy za ním utíkala po ulici.

– Omylem?

– Nejspíš si ho spletli s někým jiným.

– Je jasné, že omylem, vždycky je to omylem. Není i on nějaký profesor?

– Není, byl asistent na lublaňské univerzitě, geodet.

– Tvůj přítel?

– Kamarád, řekne Sonja váhavě.

– Chápu, je to tvůj přítel.

Sonja upírá pohled do vystydlého čaje na stole, zůstalo ho hodně, chvatně ho vypije, ach, jak moc touží po tom, aby tenhle rozhovor co nejdřív skončil.

– Zastavila jsi mě na ulici jen proto, abys orodovala za svého přítele. Jak se jmenuje?

– Valentin. Valentin Gorjan.

Ludwig vytáhne z kapsy notýsek a zapíše si jeho jméno. Sonja si koutkem oka všimne, že od druhých stolů se dívají k nim, kdosi se polohlasně zasměje. Jejich kolega není jen kavalír, ale také v kavárně pracuje. Jeho práce už je taková, že je třeba pracovat i pozdě odpoledne a v kavárně a v příjemné společnosti. Napíše i své telefonní číslo, vytrhne stránku a přisune jí ji přes stůl.

– Teď je ta věc úřední, konstatuje.

Bez pohnutí ji sleduje, její skloněnou hlavu, hledá její oči, které bloudí po ploše velkých oken, za nimiž hřeje teplé večerní slunce.

– Rozhodně jsi mě trochu překvapila, podotkne Mischkolnig. Tady nemůže jít o nic osobního. Jen co je dané zákonem, jen to.

I on by ten rozhovor nejraději ukončil. Sám si může za to, že se do téhle debaty zapletl, už na ulici, ale co se stalo, stalo se. Nikomu nic nedluží, a nejmíň téhle frajli, která si myslí, že ho přivede do nějakých pitomých problémů, co by nechtěla, co by ještě chtěla, jejího milého má zachránit z vězení?

– Zavolej mi za dva dny, navrhne nakonec. Poptám se.

Když vstanou a pomáhá jí do kabátu, ucítí, jak se jí chvějí ramena.

– Ale abychom si rozuměli, tiše, skoro šeptem jí dýchne do ucha. Musíš mi zavolat. Jestli mi nezavoláš, najdeme si tě.

Při tom se krátce zasměje, aby to děvče pochopilo: on ji vyhledá, rád by se s ní ještě setkal. Mohla by to pochopit tak, že je to výhrůžka, najdou si ji, protože člověk, kterého mají v cele, je jí blízký. Ale nepochopila

to tak, ona vlastně nechápe nic jiného než to, že ten muž má moc nad jejím Tinem, může mu pomoci. Byť má teď už tak trochu moc i nad ní, dostala se do té pozice sama.

Sonja pozvedne zrak a prosebně na něj pohlédne.

– Neuděláte mu nic zlého, viďte? zašeptá.

– Samozřejmě že ne, řekne galantně a trochu výsměšně Ludwig Mischkolnig. Pokud si to mladá dáma, kterou jsem kdysi zvedal ze sněhu, přeje…

A napadne ho, že něco tak hloupého už dlouho neslyšel. Ta její věta mu dokonce dodá dobrou náladu, je mu trochu do smíchu, nejraději by řekl: copak my děláme někomu něco zlého?

Ale Sonja ho ještě jednou překvapí. Jako by mu četla myšlenky.

– Nic nechci, šeptá mu naléhavě do tváře, do blízkosti jeho úst s vůní cigaretového dýmu, vznášejících se namodralých obláčků, jak já můžu něco požadovat, kdo já jsem, abych něco žádala?

Přede všemi důstojníky na něj chvatně polohlasem mluví, mnozí z nich se na ně teď dívají.

– Nic nežádám, řekne téměř nahlas. Já prosím. Prosím.

5

Obersturmbannführer Ludwig Mischkolnig přešel přes Adolf-Hitler-Platz a vydal se po Herrengasse vzhůru směrem ke svému bytu. Svěží večerní vánek

mu chladil tvář, trochu rozehřátou teplem mnoha těl a cigaretového dýmu v kavárně a trochu i Sonjiným dechem, který před chvílí cítil na své tváři, jejím pohledem, naivním, vlastně opravdu nevinným, kdo se takhle dívá, nemůže mít něco za lubem, v duši, oči jsou zrcadlem duše, jejím: prosím. Takové *prosím* od elegantní mladé dámy člověka přece jen poněkud vzruší, cítí se díky tomu jaksi lépe. Cítil se dobře, tohle je jeho město, teď se pomalu, ale jistě stávalo takovým, jaké si ho odedávna přál mít, pevně sešikované řady, *mit ruhig festem Schritt*, zamumlal si pro sebe, skoro jako by to zazpíval, tohle zpívali v *SS-Junkerschule: mit ruhig festem Schritt*, snili o nové Evropě, která bude německá a neporazitelná. Vždyť pořád je, i když některé věci nejdou tak, jak by měly, a také jeho město je v té nové Evropě. Když na to pomyslí, má dobrou náladu bez ohledu na všechny překážky, které bude ještě zapotřebí překonat. I Sonjina výborná němčina mu dodala dobrou náladu. To byli vždycky spolehliví lidé, z velké většiny spolehliví lidé v každé zemi, v Rakousku, v Jugoslávii a taky v Reichu jsou spolehliví, dělají svou práci, jak je třeba, její otec je lékař, lékaře potřebujeme. Co jim scházelo, bylo jen to, co se teď děje, teď se stávají našimi součástí německé kultury. Znal jejího otce, vybavil si ho hned, jak řekla to jméno, doktora Belaka, lékaře a ještě minulý rok vlastence, takové hloupé slovo, zvlášť když se k němu dodá i slovo slovinský, slovinský vlastenec, lidé, kteří ještě včera na svých vlasteneckých oslavách zpívali vlastenecké písně a oslavovali srbský a ruský slovanský hnůj a opovrhovali svými německými spoluobyvateli města a utahovali si z jejich slovinštiny,

bosa na hlava jít po cesta – a teď hele, jakou němčinou mluví jejich děti, Schiller by měl radost. A také jejich vlastenectví tak nějak vyprchalo, zničehonic se z nich stali loajální němečtí občané. Všechno se vyvíjelo dobře, téměř skvěle. Poslední rok, od doby, co začaly na město padat bomby, je to sice trochu horší, o dost horší. Prvotní nadšení poněkud vyprchalo. Ale podstatné věci jsou tady, aspoň v tomhle městě, vyřešené. Setkání se Sonjou ho naplnilo uspokojením, podívá se, co je s tím… jak že se jmenuje, Gorjancem nebo Gorjupem. Nechtěl, aby mu cokoli vysvětlovala, věděl přece, co by řekla, znal tu písničku: omylem, úplně náhodou měl pistoli v kapse, ty komunistické propagandistické materiály mu někdo do tašky podstrčil, byl opilý, když u baru vykládal, ať rajch táhne do hajzlu, znal tu písničku, všichni byli nevinní a všichni zatčení omylem. *Klidným, rozhodným krokem*, ano, ale také železnou pěstí, jak řekl náš gauleiter, když přišel do Marburgu an der Drau a převzal vedení civilní správy, energicky jim přikázal: i železnou pěstí, když to bude zapotřebí.

Stejně se podívá, co na tom je, co si vzpomíná, mezi podezřelými, kteří spadají do jeho působnosti, jinak řečeno rozpracování, ten Gorjup, nebo jak se jmenuje, určitě není. Nejspíš ho má na starosti Hochbauer. Ty své znal, a to nejen podle jmen, ale znal i jejich příbuzné do pátého kolene, včetně všech milenek. No ovšem, vždyť i milou toho Gorjance teď zná, jmenuje se Sonja, když byla ještě malá holka, asi ji opravdu někde na kopci na Pohorje zvedal mokrou ze sněhu, i dnes by si dal říct. A po pravdě řečeno: s velkým potěšením.

6

Na kraji parku se zastavil. Ve druhém patře v matčině pokoji svítilo světlo. Čekala na něj.

Co umřel otec, každý večer na něj čekala, jako čekávala na svého muže. Mám pro tebe palačinky, synáčku. Nesnášel tu větu, po náročné práci, které se věnoval přes den, večer nesnášel, aby mu říkala synáčku, jak mu říkala, když byl ještě malý. Nejradši by prošel po špičkách kolem jejího pokoje, lehl si, poslouchal nějakou desku, četl knihu. Ale nešlo to: dnes večer, když přišel z úřadu, si vyzul holínky už na schodech, tiše otevřel dveře – v předpokoji nerozsvítil světlo – a v ponožkách se plížil ke svému pokoji. Jenže matka měla i přes svůj věk výborný sluch, otevřela dveře, rozsvítila světlo a udiveně ho pozorovala.

– Co je s tebou? zeptala se. Snad jsi nepopíjel?

Zavrtěl hlavou, řekl, že ji nechtěl rušit. Vždyť ji neruší, nemůže se pokaždé večer dočkat, až ho uvidí, věčně není doma.

– Víš, že mám moc práce, mami.

– Já vím, řekla matka. Ale já se tě tak moc nemůžu dočkat. Mohli bychom spolu zase někdy poslouchat „Veronika, der Lenz ist da“.

– Nesnáším tu písničku, odpověděl podrážděně.

– Kdysi jsi ji míval rád, všichni jsme ji měli rádi.

Odložil holínky a odepnul opasek s pistolí. Matka ho sledovala pohledem.

– Tak co je? řekl poněkud dotčeně. Co se tak na mě díváš?

– Dobře víš, co je, vyčítavě mu předhodila a dala ruce v bok.

– No, tak co?

– Byl jsi za ženskou, řekla. Proč se nesvěříš své matce? Nic proti tomu nemám, jen bys mi ji mohl aspoň představit.

– Mami, pronesl tak klidně, jak jen mohl. Nebyl jsem za ženskou a neříkej hlouposti. Byl jsem v práci, vyzul jsem si holínky, protože jsem si myslel, že spíš, nechtěl jsem tě probudit.

– Dobře víš, že nikdy nespím, vždycky na tebe čekám, řekla.

Vešel do svého pokoje a bouchl za sebou dveřmi. Nějakou chvíli stál, čekal, až odejde. Ale neodešla, za dveřmi slyšel šustění jejího županu.

Potom začala tiše zpívat:

Veronika, der Lenz ist da,
die Mädchen singen Trallala.

– Mami, jdi už spát, řekl.

Neodpověděla. Po chvíli se ale ozvala znovu, zlomeným, skoro štkavým hlasem tiše řekla:

– Palačinky jsou na sporáku, marmeláda ve špajzu.

Otevřel dveře. Stála tam a sotva zadržovala slzy. Uvědomil si, jak je sama, co už otec není, hrozně sama. Objal ji. Šel do kuchyně a začal se cpát palačinkami, i když neměl ani trochu hlad. Matka seděla u stolu, ruce založené na prsou a spokojeně ho sledovala.

To bylo včera. Dnes večer opravdu po palačinkách s marmeládou netoužil. Rozhodl se, že se ještě trochu projde, mezitím možná matka usne, někdy přece jen

usne. Ráno se omluví, že je nesnědl, vždyť jsou dobré i na snídani, sní si je k snídani. Dnes večer zatoužil po čerstvém podzimním vzduchu, procházce po osvobozeném, k německé vlasti připojeném městě. Napadlo ho, že by se mohl vrátit do kavárny a s nějakou společností přátel, kterých je tam vždycky dost, se podělil o své rozšafné myšlenky. Někdy tam sedí Hans Hochbauer, pije a trousí trapné vtípky: mamča ti dovolila jít ven? Hans se ho ptá, proč pořád žije s matkou, mohl by si najít svůj byt. A oženit se. Ludwig Mischkolnig se zasměje a řekne, já jsem se oženil se svou vlastí. Přestože mu není do smíchu, Hans je jeho podřízený v práci, a stejně si dovoluje podobné narážky. Tlusťoch, moc jí, tuhle práci by neměli dělat lidé, kteří tolik jedí a pijí.

Ale teď by mohl zajít mezi přátele do Theresienhofu, Hans je ve Vídni, řeší jednu komplikovanou věc, spojení mezi rakouskými a zdejšími komunisty. Nemusel by poslouchat jeho uštěpačné narážky. Mohl by si povykládat se svými druhy, jak je na bojištích, někteří byli v Africe, ve Skandinávii, v Polsku. Odvážní chlapi. Někdy zatoužil, aby i on sám odjel na bitevní pole, doprostřed explozí a vítězství. Ale vlast chce, aby byl tady, ve svém městě, i tady probíhá boj za Německo a novou Evropu.

Nešel do kavárny. Park byl blíž, tušení tmavé zeleně ho táhlo mezi staré stromy. Vydal se směrem ke Třem rybníkům, nějakou dobu chodil sem a tam a vůbec nevěděl, kdy se ocitl před vchodem do úřadu, nohy si tam samy našly cestu. Strážný u vchodu mu zasalutoval, vrátný klábosil s jednou ze sloužících stenotypistek. Prohodil něco o hezkém večeru a vzal si klíč od své kanceláře, vlastně nejen od své, ale i od Hansovy. Podívá se na Gorjanovu složku.

7

Sonja stojí u okna svého pokoje.

Z přízemí slyší cinkání nádobí, matka i otec večeří, ona dnes nebude jíst, nemá hlad. Slyší jejich hlasy, tiše si povídají o všedních věcech, otec mluví o nemocnici, má náročnou práci, lékařů je málo, část zaměstnanců mobilizovali, všeho je málo. Je válka, i jídla je méně, u nich to pořád tak nějak jde, otec dostává něco na lístky, víc než jiní, o lékaře je třeba se starat. Pacienti z venkova mu také občas něco přinesou, mouku, kus sušeného masa, dnes mají doma čerstvá vejce.

– Paní Katica je přinesla, Modrinjaková, vždyť ji přece znáš.

Paní Katica Modrinjaková není pacientka, je to zdravotní sestra z nemocnice, pracuje v Ptuji, v tamní nemocnici. S otcem se dobře znají, navštěvuje ho v nemocnici, chodí i k nim. Sem tam sedávají odpoledne dlouho sami v obývacím pokoji a rozmlouvají.

Sonje to připadá nezvyklé, ani matka s nimi není, když se otec a paní Katica zaberou do rozhovoru.

– O čem si tak dlouho povídají? zeptala se jednou Sonja.

– Služební záležitosti, odpověděla matka.

Sonje to připadalo zvláštní, mohli si přece povídat v nemocnici nebo v Ptuji, až se otec zastaví na tamní pohotovosti. Připadalo jí, že tak trochu možná ví, jaké tajnosti mezi sebou její otec a ta paní Katica mají. Ano, nosí jim domů vajíčka, ale taky různé věci z domu odnáší. Jednou viděla, jak otec vykládá z kabely obinadla, lahvičky s desinfekcí, sponky a pinzety a taky

nějaké chirurgické nástroje a strká je do plátěného pytle. Když paní Katica odešla, ty věci už v předsíni nebyly. K čemu by paní Katica ty věci potřebovala, když sama pracuje na pohotovosti, to je tam nemůžou přivézt autem?

Ale dnes Sonja nemyslí na otcovy rozhovory s paní Katicou, stejně tak ji nezajímá, co přinesla paní Katica k nim domů a co z domu odnesla.

– Udělám ta vajíčka, řekla matka. Dej si aspoň trochu, jsi hrozně hubená.

– Nebudu jíst, nemám hlad.

– Co je s tebou, Sonjo? zavolala za ní, když odcházela po schodech do svého pokoje. Co je s tebou, ty poslední dobou nic nejíš!

Ach, bolí mě, bolí mě to srdéčko v mém těle. Teď stojí u okna. Je večer, město je tiché. Dole je prázdná kaštanová alej, teď je prázdná, někdy za teplých večerů postávali před domy lidé a povídali si, z blízkých kopců se unavenými kroky vracela domů rodina s batohy na ramenou. Matky volaly děti k večeři, po ulici projel s burácením motorkář, od františkánů se devětkrát za sebou ozvalo zazvonění. V jejím pokoji ležel na stolku dopis, který napsala chlapci do Lublaně: *večer je, večer, blíží se noc, sevři mě v rukou víc než jen moc… a vnímej mě, hleď na mou tvář, jak si k tobě lehám na polštář.* To mu napsala před několika lety, citát z Gradnika, posílali si verše, *pil jsem tě a nevypil, má lásko*, složité verše, žertovné verše, psali si, čekávala na něj na nádraží, když přijížděl z Lublaně. Když byl Tine doma na návštěvě, tam na druhém břehu řeky Drávy ve Studencích poblíž kostela svatého Josefa, procházeli se podél řeky, chodili po ulicích, sedávali

v cukrárně u Ilicha, chodili na vrch svatého Urbana. Na jaře v květnu ve čtyřicátém spolu chodili na vrch svatého Urbana, byl máj, rozkvetlý máj a hrdliček hlas, nebo jak je to v té básni, kterou tehdy všichni znali. Večer na ni čekal v aleji tady dole, vidí ho, ve světlé košili stojí opřený o strom, stojí pod rozkvetlým kaštanem a čeká, až vyjde z domu. Teď tam není, teď je rok čtyřiačtyřicet, je tichý večer, ale tichý je jen proto, že nikdo z domu nejde, všichni jsou doma, sedí a hledí do prázdna, dívají se po sobě a čekají, až zakvílí sirény.

Když zakvílí sirény, přijede pro otce auto, odveze ho do nemocnice, protože když přestanou bomby vybuchovat a hřmět, když zvuk leteckých motorů odezní, když sirény přestanou kvílet, když ten zvuk pozvolna ustává a zachrčí a až jaksi odkašle, už přivážejí raněné do nemocnice, tehdy její otec doktor Belak v nemocnici operuje, řeže nohy a otvírá břicha, spíná, sešívá, je po lokty od krve.

Když zakvílí sirény, musí se do sklepa, neboť nahoře od Německa, od Štýrského Hradce přilétají nad město americké letouny, odhodí bomby, výbuchy rozpářou klidný podzimní večer, nebe rozzáří požáry, strach rozpáře domy a ulice, zaleze do sklepů mezi sklíčené a vyplašené lidi, kteří budou upírat pohled do země, budou si zacpávat uši, budou se dívat do stropu s doširoka rozevřenýma očima, budou se dívat ke dveřím, jestli je nezabije náraz od výbuchu. Ve sklepě jsou většinou ženy a děti a starci, mladí muži tu prakticky nejsou, odjeli na frontu, v německých uniformách bojují někde na Ukrajině nebo v Řecku. Někteří její spolužáci jsou možná v lesích, nahoře na svazích Pohorje nebo možná někde na Doleňsku. Jeden z nich je nedaleko

odsud, v trestnici za řekou nebo ve vazební věznici, prý je v nějakém sklepě, říká se, že je nejdřív vyslýchají ve sklepeních na gestapu. I on byl tam v lese. Jenže ho chytili. Je tichý večer, kaštanová alej je prázdná. Na nebi je strach, do sklepení a cel, tam, kde je její Tine, se vkrádá hrůza.

8

Na chodbě to zarachotilo, kdosi otevřel špicírku do cely. Valentin seskočil z pryčny a postavil se do pozoru. Světlo ho oslepilo, někdo venku rozsvítil, žárovka vysoko pod stropem se rozsvěcela vypínačem z vnější strany, z chodby. Viděl oči, které ho pozorovaly. Po celém těle mu přeběhl mráz. Teď ho odvedou nahoru a zase začne výslech. Budou mu ukazovat fotografie neznámých mužů a žen. Znáš tuhle? Znáš tohohle? Bude vrtět hlavou, nikoho nezná. Jednoho poznal, Poldeho, na fotce byl mladší, oholený, v saku a kravatě. Nahoře na kopcích Pohorje měl kníry, nosil uniformu jugoslávské armády, poznal ho a bez mrknutí zavrtěl hlavou. Vrtěl hlavou a čekal na rány. Přijde Johann s vykasanými rukávy a karabáčem v rukou. Se svalnatýma rukama, protkanýma pevnými vazy, silnýma rukama. Pohlédl na zem a čekal, až se otevřou dveře. Cítil, že se mu klepou kolena, nohy se mu podlamovaly, jak dlouho ještě vydrží? Ale špicírka se zavřela, světlo zhaslo a zaslechl kroky, které se vzdalovaly chodbou. Nebyl to Johann. Možná hlídač? Ani hlídač to

nebyl, od té doby, co byl Valentin v cele, jeho sluch, sluch vyděšeného zvířete, rozpoznal všechny kroky, které se přibližovaly. Prohlížel si ho někdo jiný. Byly to holínky, kůže vrzala, podpatky ťukaly do kamenné podlahy. Na konci chodby zaklaply kovové dveře.

Nebyly to tamty boty, černé boty, které přecházely před ním, před jeho skloněnou hlavou, před zhrouceným tělem na židli, díval se na ně, chodily sem a tam jako dva nebezpeční potkani, boty jeho vyšetřovatele Hanse z gestapa. Hans nemlátil, jen se ptal, chodil sem a tam a ptal se. Lepší bude, řekl, když bude odpovídat, protože když nebude odpovídat, přijde Johann. Valentin si nepřál, aby přišel Johann, na zádech má rozervanou kůži od toho, jak Johann přicházel, Johann má v rukou býkovec, karabáč.

Někdy otevřel dveře kanceláře esesák z bezpečnostní služby. Ten nosil holínky.

– Jak to jde? zeptal se Hanse. Už zazpíval?

– Ne, řekl Hans. Zdá se mi, že neposlouchá.

Ten z bezpečnostní se jmenoval Ludwig. Jednou se k němu naklonil a řekl mariborskou slovinštinou: Se mnou můžeš mluvit. I slovinsky, jestli chceš. S Johannem nebudeš moct mluvit, slovinsky neumí a německy nemluví zrovna rád, radši mlčí. A radši dělá, vždyť víš, co takový surovec s člověkem udělá.

– Řekl jsem všechno.

– Pochybuju, pronesl Ludwig.

Nikdy nezůstal dlouho, měl spoustu práce. Jeho vrzající holínky se pohybovaly chodbou od kanceláře ke kanceláři. Dveře se otvíraly a zase zavíraly, znal jeho vrzavou a energickou chůzi, klapot podpatků, které se rozléhaly po chodbách.

Teď věděl: kroky, které odešly chodbou, nebyly Hansovy, nepobíhaly před ním jako dva potkani, byly rázné, vojenské, byly Ludwigovy. Přišel si ho prohlédnout. Ale proč?

Nejistými kroky došel ke kbelíku v rohu a začal močit. Třásly se mu i ruce, pramínek tekl mimo, po zemi, dokud ve tmě přece jen nenašel vodní hladinu v kbelíku. Zapáchalo to, kbelík bude smět vynést a vyprázdnit do jímky až ráno. Ale to bylo to nejmenší, na smrad už si zvykl. Měl strach, na strach si člověk nezvykne. Zvlášť kdo je v cele sám, bezmocný, vyděšený a sám.

Zmocnil se ho vždycky, když někdo otevřel špicírku jeho cely. Nejen proto, že věděl, že ho můžou znovu odvést nahoru, odkud se vrátí zkrvavený a záhy potom i plný modřin. Možná už trochu blázním, napadlo ho. Dokud byl ve společném prostoru, bylo všechno snazší. Jedny odvedli a zmlácené je přivedli zpátky a hodili do velké cely, jiní se vůbec nevrátili. Někdy vyvolávali jména, ani ti se nevrátili. Leželi mrtví před zdí na dvoře. Ale co byl v cele sám, přestal vnímat, jak dlouho, možná deset dní, možná dvacet? Věděl jen, že to neskončí, dokud něco neřekne, aspoň něco.

Nebylo dobré být sám, v noci mluvil ze spaní, ta příšera z dětství se mu vracela do snů. Nakonec se mu ta tvář z dětství vybavovala už i ve dne, pokaždé když někdo otevřel kovovou špicírku.

Bylo mu možná patnáct let, skoro šestnáct, když ho ten výjev poprvé vyděsil. Bylo to během dopoledne, rodiče byli v práci, on přišel ze školy, hodil tašku do kouta a ukrojil si krajíc chleba. Došel ke kuchyňské špajzce a začal šátrat v zásuvkách a snažil se najít něco ke chlebu, kus slaniny, ještě líp marmeládu. Našel

skleničku marmelády a zavřel prosklená dvířka špajzky. V tu chvíli ucítil, jak se na něj někdo dívá. Rozhlédl se kolem sebe, v místnosti nikdo nebyl, ani být nemohl, otec a matka byli v práci. Co to se mnou je, uvažoval, nikdo tu není. V tu chvíli se podíval k oknu a ztuhl. Za zavřeným oknem stál nějaký muž a díval se na něj. Vlastně jen obličej a horní část těla, hladce oholená tvář dospělého muže s klidným, možná poněkud zamyšleným pohledem. Ztuhl se skleničkou marmelády v rukou, cítil, jak mu mráz přejíždí po zádech, takové ledové šimrání na zádech a zátylku, ještě dobře, uvědomil si později, že jsem tu sklenici s marmeládou nepustil z ruky. Na okamžik se na sebe dívali, Valentinovi připadalo, že na něj muž v okně kývl, ale možná se mu i to jen zdálo, každopádně se potom pootočil vlevo, a jako by udělal několik kroků po chodbě, odešel. Po jaké chodbě, po jaké chodbě, hučelo mu v hlavě, venku žádná chodba není, byt je v prvním patře a má okna do ulice. V tu chvíli se pohnul i Valentin, postavil sklenici s marmeládou na stůl a přiblížil se k oknu. Otevřel ho a pohlédl dolů. Dole na chodníku bylo pár lidí, kteří si šli svou cestou, jedna trhovkyně na kraji silnice táhla z nedaleké tržnice kárku se salátem, který neprodala, dva muži s koly stáli vedle sebe před vchodem do domu na opačné straně ulice, mohl by to být jeden z nich? Ale jak, napadlo ho, okno je v prvním patře, nikdo by nemohl vylézt sem nahoru, jedině kdyby měl velmi dlouhý žebřík. Ale nikde nebyl nikdo s žebříkem, trhovkyně zmizela za rohem, muži si podali ruce, nasedli na kola a odjeli každý svým směrem, po ulici pobíhalo několik dětí, které se vracely ze školy, některé z nich znal. Otočil se